ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ УНИВЕРЗИТЕТА У НОВОМ САДУ

ПРАВНА ТРАДИЦИЈА И НОВИ ПРАВНИ ИЗАЗОВИ

За издавача
Проф. др Бранислав Ристивојевић
декан Правног факултета у Новом Саду

Штампа
„Футура“, Нови Сад

Тираж
60 примерака

ISBN 978-86-7774-245-4

2021

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ У НОВОМ САДУ

ПРАВНА ТРАДИЦИЈА И НОВИ ПРАВНИ ИЗАЗОВИ

ЗБОРНИК САЖЕТАКА СА НАУЧНОГ СКУПА
НОВИ САД, 19. ФЕБРУАР 2021. ГОДИНЕ

НОВИ САД, 2021.

Пројекат „Правна традиција и нови правни изазови“ финансира
Правни факултет Универзитета у Новом Саду.

САДРЖАЈ

КАТЕДРА БЕЗБЕДНОСНОПРАВНИХ НАУКА

Др Љубомир С. Стајић, редовни професор
Владан М. Мирковић, асистент
Др Ненад П. Радивојевић, доцент
УПРАВЉАЊЕ СИСТЕМОМ ЗАШТИТЕ КРИТИЧНЕ ИНФРАСТРУКТУРЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ 13

КАТЕДРА ГРАЂАНСКОПРАВНИХ НАУКА

Др Ранко И. Кеча, редовни професор у пензији
Др Марко С. Кнежевић, доцент
НЕУСТАВНОСТ ЧЛАНА 125 СТАВ 4 ЗАКОНА О ЈАВНОМ ИНФОРМИСАЊУ И МЕДИЈИМА 17

Др Гордана Б. Ковачек Станић, редовни професор
Др Сандра О. Самарџић, асистент са докторатом
МОЖЕ ЛИ ПРАВО ДА ЗАШТИТИ ПОРОДИЦУ? 19

Др Маја Д. Станивуковић, редовни професор
ОРГАН ИМЕНОВАЊА КАО АПЕКС АРБИТРАЖЕ 21

Др Душан Ж. Николић, редовни професор
Слобода Д. Мидоровић, асистент
УТИЦАЈ ПОСЕБНИХ ПРАВНИХ РЕЖИМА НА РАЗВОЈ СТВАРНОГ ПРАВА . 23

Др Раденка М. Цветић, редовни професор
ПРАВО ЕТАЖНИХ ВЛАСНИКА НА ЗЕМЉИШТУ НА КОМЕ СЕ ЗГРАДА НАЛАЗИ У КОНТЕКСТУ УСПОСТАВЉАЊА ПРАВНОГ ЈЕДИНСТВА НЕПОКРЕТНОСТИ 25

Др Бојан Л. Пајтић, редовни професор
ЕКОЛОШКО ПРАВО У СРБИЈИ – ПОСЛЕДИЦЕ НЕДОСТАТНОГ НОРМАТИВНОГ ОКВИРА 27

Др Јелена Ђ. Видић, редовни професор
СТАВЉАЊЕ ЗАВЕШТАЊА ВАН СНАГЕ У СРПСКОМ И УПОРЕДНОМ ПРАВУ 29
Др Сања М. Савчић, ванредни професор
Николина Б. Мишчевић, асистент
НИШТАВОСТ УГОВОРА ЗБОГ ПРАВНЕ НЕМОГУЋНОСТИ ПРЕДМЕТА . . 31
Др Петар М. Ђундић, ванредни професор
ПРАВНА ЛИЦА КОЈА КОНТРОЛИШУ ДОМАЋИ ДРЖАВЉАНИ КАО ТУЖИОЦИ У АРБИТРАЖИ ПОД ОКРИЉЕМ ИКСИД 33
Др Атила И. Дудаш, ванредни професор
САОБРАЗНОСТ И ГАРАНЦИЈА У МАЂАРСКОМ УГОВОРНОМ ПОТРОШАЧКОМ ПРАВУ 35

КАТЕДРА ЗА ИСТОРИЈУ ДРЖАВЕ И ПРАВА

Др Гордана М. Дракић, редовни професор
Др Урош Н. Станковић, асистент са докторатом
КОДИФИКАЦИЈА ПРАВА У КНЕЖЕВИНИ СРБИЈИ У ОЧИМА СРПСКЕ ШТАМПЕ У ХАБЗБУРШКОЈ МОНАРХИЈИ 39
Др Маша М. Кулаузов, редовни професор
ПРОЦЕСНИ СУБЈЕКТИ ПО ОДРЕДБАМА ПАРНИЧНОГ ЗАКОНОДАВСТВА СРБИЈЕ ИЗ 1865. ГОДИНЕ 40
Др Наташа Љ. Деретић, доцент
Др Милан М. Милутин, асистент са докторатом
ИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИЈА И ПРАВНО САНКЦИОНИСАЊЕ КОРУПЦИЈЕ ПРЕМА ЈУСТИНИЈАНОВИМ ДИГЕСТАМА 42

КАТЕДРА ПРАВНОЕКОНОМСКИХ НАУКА

Др Лука О. Батуран, асистент са докторатом
Др Горан Б. Милошевић, редовни професор
ОПОРЕЗИВАЊЕ „НЕЗАКОНИТО“ СТЕЧЕНЕ ИМОВИНЕ 45

КАТЕДРА ЗА ЈАВНО ПРАВО

Др Драган Л. Милков, редовни професор
Др Ратко С. Радошевић, асистент са докторатом
НИШТАВИ И РУШЉИВИ УПРАВНИ АКТИ: СТАРА ПОДЕЛА И НОВИ ЗУП . 49
Др Слободан П. Орловић, редовни професор
Др Наташа Н. Рајић, асистент са докторатом
КОНСУЛТАТИВНИ МОДЕЛ У ОБЛАСТИ ЛОКАЛНИХ ФИНАНСИЈА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ 51
Др Зоран Ј. Лончар, редовни професор
РЕФОРМА СТРУЧНИХ ИСПИТА У УПРАВИ 52

Др Александар Л. Мартиновић, доцент
ОРГАНИ УПРАВЕ И ЗАШТИТА ТАЈНИХ ПОДАТАКА 54

КАТЕДРА ЗА КРИВИЧНО ПРАВО

Др Снежана С. Бркић, редовни професор
ИСТРАЖИВАЊЕ ИСТРАГЕ У ВИШЕМ ЈАВНОМ ТУЖИЛАШТВУ У НОВОМ САДУ 57
Др Татјана Д. Бугарски, редовни професор
Др Милана М. Писарић, асистент са докторатом
СТАВ СУДА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ О ЗАДРЖАВАЊУ ПОДАТАКА 58
Др Драгиша С. Дракић, редовни професор
Др Иван Д. Милић, асистент са докторатом
ТЗВ. КУЋНИ ЗАТВОР У КРИВИЧНОМ ПРАВУ СРБИЈЕ 60
Др Бранислав Р. Ристивојевић, редовни професор
Др Стефан С. Самарџић, асистент са докторатом
ВРАЋАЊЕ ЗАШТИТЕ ОД НАСИЉА У ПОРОДИЦИ У ОКРИЉЕ КРИВИЧНОГ ПРАВА? 61

КАТЕДРА ЗА МЕЂУНАРОДНО ПРАВО
И МЕЂУНАРОДНЕ ОДНОСЕ

Др Сања В. Бајић, редовни професор
О СУКОБУ И ПОЛИТИЧКОМ АУТОРИТЕТУ МЕЂУНАРОДНИХ СУДОВА У КОНТЕКСТУ ФРАГМЕНТАЦИЈЕ МЕЂУНАРОДНОГ ПРАВА 65
Др Бојан Н. Тубић, ванредни професор
Стефан Н. Радојчић, асистент
ЗАШТИТА ЉУДСКИХ ПРАВА У ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ СА ПОСЕБНИМ ОСВРТОМ НА ОБЛАСТ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ 66

КАТЕДРА ПРИВРЕДНОПРАВНИХ НАУКА

Др Драго Љ. Дивљак, редовни професор
МЕЂУНАРОДНА РЕГУЛАТИВА О ЕЛЕКТРОНСКИМ ПРЕВОЗНИМ ИСПРАВАМА И ПРАВО СРБИЈЕ 71
Др Владимир Ж. Марјански, редовни професор
РАСПОДЕЛА ДОБИТИ ЧЛАНОВИМА ДРУШТВА С ОГРАНИЧЕНОМ ОДГОВОРНОШЋУ У ПРАВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ 73
Др Сандра С. Фишер Шобот, ванредни професор
ОДБРАНА ДОМИНАНТНОГ УЧЕСНИКА НА ТРЖИШТУ У ПРАВУ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ 75

КАТЕДРА ЗА РАДНО И СОЦИЈАЛНО ПРАВО

Др Сенад Р. Јашаревић, редовни професор
Дарко М. Божичић, асистент
УТИЦАЈ ДИГИТАЛНЕ ЕКОНОМИЈЕ НА РАДНО ЗАКОНОДАВСТВО 79

КАТЕДРА ЗА ТЕОРИЈУ ДРЖАВЕ И ПРАВА,
ФИЛОЗОФИЈУ ПРАВА И СОЦИОЛОГИЈУ

Др Драгутин С. Аврамовић, ванредни професор
Др Илија Д. Јованов, асистент са докторатом
РЕТОРИКА КАО ВЕШТИНА УБЕЂИВАЊА ОД АНТИКЕ ДО ДРЖАВЕ НАЦИОНАЛНОГ НАДЗОРА 83
Др Драгана М. Ђорић, доцент
ДА ЛИ СУ НАМ ПОТРЕБНЕ ПРОМЕНЕ МЕТОДОЛОШКИХ ПРАВИЛА ЗА ПИСАЊЕ ПРОПИСА? 85

ПРАВНА ТРАДИЦИЈА И НОВИ ПРАВНИ ИЗАЗОВИ

КАТЕДРА
БЕЗБЕДНОСНОПРАВНИХ НАУКА

351.78(497.11)

Др Љубомир С. Стајић, редовни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
Lj.Stajic@pf.uns.ac.rs

Владан М. Мирковић, асистент
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
V.Mirkovic@pf.uns.ac.rs

Др Ненад П. Радивојевић, доцент
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
N.Radivojevic@pf.uns.ac.rs

УПРАВЉАЊЕ СИСТЕМОМ ЗАШТИТЕ КРИТИЧНЕ ИНФРАСТРУКТУРЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Заштита критичне инфраструктуре (у даљем тексту: КИ) као материјалне основе нормалног функционисања друштва и државе представља потребу савременог друштва и обавезу прописану правним и политичким актима на глобалном и регионалном нивоу. У Републици Србији на овом плану донета је Национална стратегија заштите и спасавања у ванредним ситуацијама, а усвојени су и Закон о смањењу ризика и управљању у ванредним ситуацијама и Закон о критичној инфраструктури (ЗоКИ) којим је дефинисан систем заштите критичне инфраструктуре (у даљем тексту: систем заштите КИ).

Систем заштите КИ у Републици Србији представља сложен систем који се састоји од управљачког и извршног дела, при чему оба дела чини више субјеката различитог нивоа, статуса, функције и овлашћења. Имајући у виду сложеност система заштите КИ и егзистенцијални значај његовог правилног и ефикасног функционисања као питање од изузетног значаја намеће се управљање системом заштите КИ. Управљање системом заштите КИ подразумева неколико корака у области планирања, организовања, координације и контроле овог система на стратешком, координирајућем и оперативном нивоу.

На стратешком нивоу у ЗоКИ појам критичне инфраструктуре дефинисан је у складу са упоредним решењима, прописан је поступак идентификације

и одређивања КИ, одређени су субјекти који учествују у наведеним поступцима и њихова овлашћења и дужности, идентификовани су основни принципи организовања и функционисања система заштите КИ и сл. Да би министарство надлежно за одређени сектор КИ спровело поступак идентификације КИ потребно је да Влада утврдити критеријуме на основу којих се врши тзв. процена критичности и у том смислу потребно је дефинисати квантитативне, квалитативне и временске показатеље за сваки критеријум. Поред прописивања критеријума за идентификовање КИ, Влада још одлучује о предлозима нових сектора КИ који нису предвиђени ЗоКИ и одлуком одређује КИ.

На координирајућем нивоу менаџмента подељена је надлежност између Министарства унутрашњих послова које уређује, планира, координира, контролише активности, комуницира и даје информације у вези са КИ и Републичког штаба за ванредне ситуације који предузима мере на плану отклањања или смањивања штетних последица нежељеног догађаја. Релевантна упоредна решења прописују посебно тело као координирајући ниво менаџмента у овој области које обезбеђује јединствен и интегрисан одговор на угрожавање КИ. Министарства надлежна за секторе критичне инфраструктуре чине оперативни део менаџмента који, по унапред прописаним критеријумима, спроводе поступак идентификације КИ и достављају предлоге измена и допуна КИ у својим секторима најкасније до 31. октобра сваке године.

КАТЕДРА
ГРАЂАНСКОПРАВНИХ НАУКА

342.727:[347.956+347.958(497.11)

Др Ранко И. Кеча, редовни професор у пензији
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
R.Keca@pf.uns.ac.rs

Др Марко С. Кнежевић, доцент
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
M.Knezevic@pf.uns.ac.rs

НЕУСТАВНОСТ ЧЛАНА 125 СТАВ 4 ЗАКОНА О ЈАВНОМ ИНФОРМИСАЊУ И МЕДИЈИМА

Следећи концепт свог претходника, Закон о јавном информисању и медијима искључује одговор на жалбу против пресуде у спору о праву на одговор на информацију (чл. 125 ст. 4), као и ревизију против другостепене пресуде (чл. 126 ст. 3). У том смислу, странка која је успела у првом степену нема право да се изјасни о жалби противника; уколико се таква жалба усвоји и побијана пресуда преиначи, она нема на располагању правни лек који би водио преиспитивању правилности другостепене пресуде.

Одговор на жалбу, као и сваки одговор на правни лек, традиционално се сагледава као израз начела обостраног саслушања странака. Тај чисто парнични угао сагледавања одавно је промењен утолико што се овом начелу, у проширеном пољу примене, придаје уставноправни ранг. Право на саслушање у том смислу је елементарни део поступка правне државе, израз поштовања достојанства личности, а од продора англоамеричке правне мисли, и део права на правично суђење. Оно је право странке у поступку да јој се омогући изјашњење о правним и чињеничним аспектима спора, као и право да суд узме у разматрање њене релевантне наводе. Отуда је адресат овог права суд.

Према схватању Европског суда за људска права, двостраност правног лека мора бити обезбеђена и онда када се тиме онемогућава остварење других циљева, пре свега остварење процесне економије, наравно онда када се ради о правним лековима о стварима које потпадају под поље примене чл. 6 ст. 1 ЕКЉП. У конкретном случају реч је била о тадашњој аустријској једностраној жалби против решења о трошковима поступка, што је оцењено као противно праву на правично суђење (*Beer/Österreich*). С друге стране, у Немачкој је већ од првих година важења Основног закона успостављено схватање

тамошњег Савезног уставног суда да у сваком случају правног лека пре доношења одлуке о њему противнику мора бити обезбеђено право на саслушање (изјашњење).

Када се има у виду речено, садашњи домаћи концепт једностране жалбе против пресуде у спору о праву на одговор на информацију уз апсолутну недозвољеност ревизије, противан је не само чл. 32 ст. 1 Устава, већ и његовим основним постулатима који извиру из принципа правне државе. Околност што је овај спор хитан, и то с разлогом, не може ипак да буде јачи разлог за ускраћивање једног људског (процесног) права, које се не без разлога означава као једно праправо (нем. *Urrecht*). С друге стране, постоје једнако хитни поступци у којима је доследно спроверена уставна заповест. Да је законодавац заправо запао у додатну противуречност вредновања, што води и повреди принципа јединства прваног поретка, показује коначно и то што је 2011. године увео двостраност свих жалби против решења, дакле и у оним стварима у којима се у далеко највећем броју случајева не одлучује о меритуму спора.

Излаз из овог неуставног стања је искључиво увођење двостраности жалбе, тј. брисање чл. 125 ст. 4 Закона о јавном информисању и медијима. Задржавање једностраности уз дозвољавање ревизије би исто тако отклонило неуставност, али би се тиме одржао концепт ревизије као правног лека који, сматрамо, треба да се напусти: ревизија треба да служи решавању начелних, општих правних питања, а не просто контроли правилности другостепеног пресуђења.

347.61:342.2

Др Гордана Б. Ковачек Станић, редовни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
G.KovacekStanic@pf.uns.ac.rs

Др Сандра О. Самарџић, асистент са докторатом
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
Sandra.Samardzic@pf.uns.ac.rs

МОЖЕ ЛИ ПРАВО ДА ЗАШТИТИ ПОРОДИЦУ?

Право на известан начин утиче на породицу већ на самом почетку, тако што најпре одређује ко се све сматра чланом породице, каква су права и обавезе чланова породице, који услови морају бити испуњени да би дошло до заснивања одређених односа, али и начине на које такви односи престају. Међутим, модерно схватање породице, подразумева признавање изузетно широке породичне аутономије, пре свега родитељске. Поштујући овакав приступ, одговорност државе, односно правног система за све оно што се догоди у породици у значајној мери се умањује, будући да до укључивања система долази тек у моментима када одређени проблеми наступе. Другим речима, учествовање државе у јачању веза у оквиру породице, односно у развијању што здравијих и комплетнијих односа, скоро и да не постоји.

Чини се да је овакав приступ погрешан, пре свега из разлога што правни систем има капацитет да заштити породицу, односно њене чланове и та заштита не би смела да се сведе само на питање како то учинити, него и када, односно да ли је могуће одређене, превентивне кораке предузети и пре формирања породице. Тако, улога саветовалишта различитих врста, односно разговори са компетентним лицима, могли би у значајној мери да предупреде одређене проблеме који настају као резултат недовољне, или погрешне, комуникације. Са друге стране и популаризација предбрачних уговора и упознавање будућих супружника, односно ванбрачних партнера са могућностима које овај уговор пружа, може допринети избегавању каснијих имовинских спорова.

На крају, увођење неких нових решења, али и афирмација постојећих, могу помоћи у ситуацијама када већ дође до поремећаја односа између чланова породице. У том смислу, од великог значаја могу бити одређени алтернативни начини решавања спорова, који су у нашој средини безразложно

запостављени. Тако, поступак посредовања, иако уведен Породичним законом пре више од 15 година, ни дан данас није доживео пуну афирмацију и примену. Са друге стране у упоредном праву, можемо уочити и други, сличан поступак, познат под називом колаборативно право, који је увелико у примени, а који се од поступка медијације разликује утолико што подразумева учешће самих супротстављених страна, али и њихових адвоката, који заједничким напорима, покушавају да изнађу најприхватљивије решење и на тај начин избегну судски поступак. Овакав поступак подразумева и једну кореницу промену у схватању правника који се баве породичним односима, а која заправо подразумева посматрање ове области као нарочито специфичне и апсолутно неадекватне за „одмеравање снага", какво се иначе среће у судским аренама као традиционалном окружењу за решавање породичних спорова.

На крају, увођење извесних промена у области породичног материјалног права, попут тзв. *правила апроксимације* које подразумева да се приликом одлучивања о вршењу родитељског права, након развода, односно престанка ванбрачне заједнице, у обзир узме начин на који су родитељи бринули о детету пре развода, а да се затим такав модел примени и на новонасталу ситуацију у значајној мери може да допринесе смањивању тензија и сукоба међу партнерима што у крајњем исходу доприноси заштити интереса детета.

Наведени примери никако нису коначни, али у значајној мери могу да допринесу заштити породице, односно породичних односа. Таква заштита је од нарочитог значаја за породице које пролазе кроз извесне транзиције и када је њихово реструктурирање неопходно за потребе даљег функционисања, будући да у већини случајева потреба за одржавањем породичних односа не престаје разводом, односно разилажењем ванбрачних партнера.

341.63

Др Маја Д. Станивуковић, редовни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
M.Stanivukovic@pf.uns.ac.rs

ОРГАН ИМЕНОВАЊА КАО АПЕКС АРБИТРАЖЕ

У фокусу овог истраживања су органи именовања: појединци или тела који одлучују о томе ко ће одлучивати у арбитражном спору. Уговорне стране када уговарају арбитражу саме одређују орган именовања. Ако уговарају да ће арбитражу организовати нека арбитражна институција, та институција обавља функцију органа именовања. Ако пак уговарају ад хок арбитражу, без учешћа институције, било би пожељно да у арбитражном споразуму предвиде ко ће именовати арбитра у случају потребе. Та потреба може настати када странке не могу да се споразумеју о именовању председавајућег арбитра или арбитра појединца, али и случају када тужена страна намерно пропусти да именује свог арбитра. Будући да арбитражу уговарају странке које недовољно познају ову област права, дешава се да при одређивању органа именовања начине одређене грешке. Док су нејасноћа и непрецизност арбитражне клаузуле у односу на именовање сталне арбитражне институције честе теме научних радова и њихове последице су добро истражене и познате, нејасноћа и неисправност у делу клаузуле који се односи на органе именовања у ад хок арбитражи до сада је врло ретко била предмет интересовања правне науке. У овом раду, узета је као полазна основа пракса Сталног арбитражног суда у Хагу који је по арбитражним правилима УНЦИТРАЛ-а надлежан да одреди орган именовања у случају да странке нису то саме учиниле. Проучавано је, емпиријским методом, како Стални арбитражни суд решава ситуацију када му се тужилац обрати са захтевом да одреди орган именовања, а арбитражна клаузула садржи одређене назнаке о томе ко би требало да буде орган именовања, али је у том делу нејасна или мањкава.

Наметнуло се неколико закључака. Први је да у међународној арбитражи најважнија карактеристика коју орган именовања треба да испуни јесте неутралност, али странке понекад грешком или непажњом одређују за орган именовања лице које није неутрално. Други закључак односи се на подобност међународних арбитражних правила као што су арбитражна правила УНЦИТРАЛ-а, да спрече опструкцију коју би покушала да примени тужена странка користећи се погрешним или непрецизним упућивањем на орган именовања у арбитражној клаузули. Како показује пракса, УНЦИТРАЛ-ова

правила из 1976. год. не садрже решења за све ситуације и блокаде до којих може доћи, када је орган именовања нејасно или погрешно одређен. С друге стране, УНЦИТРАЛ-ова правила усвојена 2010. године, садрже додатне одредбе које пружају бољи ослонац у пат позицијама. Ипак, чињеница да се у великом броју поступака још увек примењује стара верзија правила из 1976. указује да је именовање арбитара по овим правилима понекад неизвесно. Трећи закључак односи се на тумачење мањкавих клаузула о одређивању органа именовања. Институције које су задужене за одређивање органа именовања, као што је то Генерални секретар Сталног арбитражног суда у Хагу, требало би у већој мери него до сада, да воде рачуна о намери странака која је понекад исказана на недовољно прецизан, али ипак довољно разумљив начин.

347.2:347.23

Др Душан Ж. Николић, редовни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
D.Nikolic@pf.uns.ac.rs

Слобода Д. Мидоровић, асистент
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
S.Midorovic@pf.uns.ac.rs

УТИЦАЈ ПОСЕБНИХ ПРАВНИХ РЕЖИМА НА РАЗВОЈ СТВАРНОГ ПРАВА

Настајање нових, све бројнијих посебних правних режима утиче на структуру стварног права и на овлашћења титулара права својине. У домаћем, али и страном праву све је израженија дисперзија правне регулативе. Нови правни институти који су у функцији остваривања новоуспостављених правних режима, по правилу, постају део нових грана права са мешовитим обележјима и нису део традиционалног корпуса. Многи улазе у састав посебне правне регулативе која дерогира општи режим установљен нормама класичног стварног права. О степену нормативне разграђености и уситњености стварног права упечатљиво сведочи оно што је остало од његовог основног извора – Закона о основама својинскоправних односа. Са становишта учесника грађанскоправних односа али и друштвене заједнице у целини, једнак или још већи значај има утицај посебних правних режима на обим својинскоправних овлашћења. Одступање од општег правног режима значи да се појединци и уже друштвене групе доводе или у привилегован (повлашћен) или у неповољнији положај у односу на остале субјекте. Изразитија несразмера између *општег* и *посебног* може утицати на стабилност друштва, нарочито када се ради о сегменту правног система којим су уређена питања у вези са дистрибуцијом и присвајањем добара, у домену стварног и наследног права.

Та тематика је до сада била на маргинама правне науке. О томе сведочи чињеница да у домаћој цивилистици нису расправљена чак ни базична питања на нивоу појмовног одређења. Правни режим се, по правилу, интиутивно своди на скуп правних норми. Међутим, у питању је много комплекснија категорија. Синтагма *правни режим* појмовно повезује четири чиниоца: 1. идеолошку и идејну основу; 2. правнополитички оквир; 3. темељна начела

и, 4. правни институт, као регулативни сегмент. Сваки од њих и сви они заједно, изискују продубљена истраживања, која су у овом контексту започета анализом посебног правног режима који важи за културна добра.

Културна добра представљају материјалне елементе културног наслеђа државе и народа који у њој живе. Уставом Републике Србије им је признат статус добара од општег интереса чиме је имплицирана потреба за њиховом појачаном заштитом. Она се остварује прописивањем разних јавноправних ограничења којима се сужава аутономија воље власника. У раду су анализирана ограничења својинских овлашћења за непокретна и покретна културна добра, као и за добра која уживају претходну заштиту. Домаћа правна регулатива је у појединим сегментима неадекватна јер предвиђа прекомерна ограничења (нпр. код одређивања категорије добара на које се односи право прече куповине), јер су поједине одредбе недовољно прецизне (нпр. у погледу одређивања титулара права прече куповине), или пак недовољно разрађене (нпр. није прописана обавеза уписа забележбе својства (непокретног) добра које ужива претходну заштиту у катастар непокретности). Потребно је успоставити правичну равнотежу између општег интереса друштвене заједнице, с једне, и приватних интереса титулара права својине.

347.238.3:347.235(497.11)

Др Раденка М. Цветић, редовни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
R.Cvetic@pf.uns.ac.rs

ПРАВО ЕТАЖНИХ ВЛАСНИКА НА ЗЕМЉИШТУ НА КОМЕ СЕ ЗГРАДА НАЛАЗИ У КОНТЕКСТУ УСПОСТАВЉАЊА ПРАВНОГ ЈЕДИНСТВА НЕПОКРЕТНОСТИ

У нашем правном систему окосница правне конструкције етажне својине је посебан део зграде (стан, пословни простор, гаража, гаражно место или гаражни бокс) који, због своје функционалне самосталности, може бити предмет посебног права својине и других стварних права. Специфично је то што се својинска овлашћења са посебног дела зграде шире на заједничке делове зграде и на земљиште на коме се зграда налази. У питању су права акцесорног карактера (деле правну судбину посебног дела зграде).

Национализација грађевинског земљишта довела је до напуштања начела јединства непокретности: зграда и земљиште схваћени су као посебни објекти својинскоправних односа. Земљиште је било у друштвеној својини, а на њему изграђени објекти и посебни делови објекта (у оквиру постојећег својинског максимума) могли су бити у приватној својини. Власнику објекта и етажним власницима признато је трајно право коришћења земљишта под зградом и оног које служи за њену редовну употребу. Оно је пратило правну судбину зграде, односно посебног дела и постојало је док постоји зграда.

Приватизација друштвеног стамбеног фонда (нестанак станарског права кроз откуп станова), измена у погледу права етажних власника на заједничким деловима зграде (заједничка недељива својина), етатизација грађевинског земљишта, а затим уставни основ за „својинску трансформацију“ у обрнутом правцу у односу на ону која је провођена у периоду социјалистичких друштвено-економских односа, претходили су процесу претварања права коришћења у право својине на грађевинском земљишту.

Законом о планирању и изградњи из 2009. године створен је правни оквир за приватизацију грађевинског земљишта и успостављање јединства непокретности. Бројне измене и допуне, збуњујућа правила, пословична инертност и не поступање по прописаној процедури (и надлежних органа и самих правних субјеката), у својој укупности, довели су до тога да и 11 година након ступања на снагу Закона о планирању и изградњи још увек говоримо о процесу претварања права коришћења у право својине на грађевинском

земљишту. Такође, упркос изричитом правилу да се право својине на земљишту у том случају стиче *ex lege,* те да надлежни орган врши упис *ex officio,* и даље је у катастру непокретности у великом броју случајева уписано право коришћења власника објеката, односно етажних власника. Сматрамо да би до помака довело правило да се упис промене у катастар непокретности врши по сили закона у свим случајевима претварања права коришћења у право својине или сусвојине на катастарској парцели без накнаде.

502/504:340.13(497.11)

Др Бојан Л. Пајтић, редовни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
B.Pajtic@pf.uns.ac.rs

ЕКОЛОШКО ПРАВО У СРБИЈИ – ПОСЛЕДИЦЕ НЕДОСТАТНОГ НОРМАТИВНОГ ОКВИРА

Истраживање на пројекту „Правна традиција и нови правни изазови“ за 2020. годину било је концентрисано како на изазове који су произашли из недовољно конзистентног нормативног оквира, тако и на практичне проблеме који настају у области заштите животне средине, управо због низа пропуста законодавца. Србија је далеко од испуњавања стандарда дефинисаних Базелском конвенцијом и Кјото протоколом. О алармантном стању у области заштите животне средине говоре и извештаји Европске Комисије, као и Европске канцеларије за животну средину. Довољно је напоменути да број умрлих од загађености ваздуха двоструко превазилази број преминулих услед дејства вируса Covid 19.

Наведени разлози су ме нагнали да истраживање усмерим на правни сегмент проблема, примењујући „de lege ferenda“ приступ. Закључак је да постоје две групе проблема које законодавац мора решити у наредном периоду. Једна се односи на оне законе, односно законике чије је доношење неопходно, као што су Закон о климатским променама (који се налази у фази нацрта већ две године) и Српски грађански законик (на који чекамо већ 15 година, откако је 2006. формирана комисија за израду овог кодекса). Доношење првог правног прописа је неопходно, како због међународних обавеза које је наша држава преузела, тако и због низа здравствених и економских проблема који су последица глобалног отопљавања, а доношење СГЗ-а у овој области је важно ради прецизнијег дефнисања института „еколошке тужбе“, која је успостављена још Законом о облигационим односима, али није заживела у пракси у облику „actio popularis“. Друга група проблема односи се на оне правне прописе који под хитно морају бити измењени, у сагласју са међународним конвенцијама и уговорима ратификованим од стране наше Скупштине и у складу са европским законодавством, због статуса Србије као земље кандидата за чланство у Европској унији. То су, пре свега: Закон о процени утицаја на животну средину, Закон о стратешкој процени утицаја на животну средину, Закон о накнадама за коришћење јавних добара и Закон о буџетском систему. Измене и допуне ових правних прописа

би омогућиле имплементирање једног од најважнијих начела Права заштите животне средине у наш правни систем – „загађивач плаћа“, а обезбедиле би и сталност и стабилност у функционисању система мониторинга и санације штетних емисија које загађују екосистем наше земље, али и земаља у окружењу. Према истраживањима Европске канцеларије за животну средину, последице штетних емисија из Србије осећају се све до Немачке, Француске и Шпаније.

Скупштина Србије је пропустила да у претходној години стави на своју агенду поменуте законе, који су од супстанцијалног значаја за Право заштите животне средине. Наш парламент је у претходној години усвојио, практично, само три закона у области екологије, који се односе на потврђивање билатералних споразума са суседним државама (два са Мађарском и један са Румунијом). Легислативна активност је, дакле, у години у којој је истраживање вршено, била испод нивоа који би могао гарантовати макар и симболично побољшање стања у овој области.

347.67(497.11)

Др Јелена Ђ. Видић, редовни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
J.VidicTrninic@pf.uns.ac.rs

СТАВЉАЊЕ ЗАВЕШТАЊА ВАН СНАГЕ У СРПСКОМ И УПОРЕДНОМ ПРАВУ

У српском праву, до стављања пуноважног завештања ван снаге може доћи на основу воље завештаоца, као и на основу судске одлуке. У првом случају, реч је о опозиву завештања, који може бити формалан и неформалан, а у оквиру сваког од ових начина, учињен изричито или прећутно. Споменути различити начини опозива, несумњиво представљају израз слободе завештања, у циљу чије би потпуније афирмације, правне сигурности, а тиме и унапређења самог нормативног уређења опозива завештања, *de lege ferenda* било корисно: конкретизовати однос раније и доцније сачињеног завештања за случај више сачињених завештања; изменити постојеће законско решење на начин према којем би сваким опозивом доцније сачињеног завештања, независно од његовог вида, раније завештање остајало на снази; те изричито предвидети правило према којем формални опозив није условљен делотворношћу доцнијег завештања, као и да сачињавањем доцнијег непуноважног завештања долази до примене ранијег пуноважног завештања. У случају када завешталац није у могућности да измени или опозове пуноважно завештање због губитка способности за расуђивање до које је дошло након његовог сачињавања, законодавство Србије допушта и могућност судског укидања његове важности. Међутим, она је допуштена само изузетно, уколико се битно измене околности које су представљале одлучујућу побуду завештаоца за такво располагање *mortis causa*, те уз испуњење прецизно дефинисаних услова. Сврха ради које је установљена ова могућност, као и сам начин уређења наведеног института, који се заснива се на хипотетичкој вољи завештаоца, прожети су принципом правичности, услед чега оправданост његовог постојања у домаћем правном систему не треба доводити у питање.

Споменути начини стављања пуноважног завештања ван снаге вољом самог завештаоца, прихваћени су и у осталим савременим европским правним порецима. Тако је могућност формалног опозива завештања, у оба вида, прихваћена и у правима Аустрије, Немачке, Швајцарске, Француске, Италије, Шпаније, Русије, Мађарске, Чешке, Бугарске, Енглеске, Холандије, као и

свих земаља региона. У већини споменутих земаља, законом је регулисан и неформални изричит опозив завештања. Неформални прећутни опозив завештања прихваћен је у аустријском, швајцарском, француском, италијанском, бугарском, као и у правима свих земаља региона. Компаративно посматрано, својим значајем, нарочито се издваја могућност стављања завештања или појединих завештајних располагања ван снаге на основу законских одредаба, у случају када су након његовог сачињавања наступиле одређене промене у породичним приликама завештаоца, која је прихваћена у значајном броју савремених правних поредака Европе. Најчешће прихваћен разлог који доводи до примене овог института, мотивисаног настојањем законодавца да надомести завештаочеву вољу, представља престанак брака (аустријско, немачко, холандско, мађарско, хрватско и босанско-херцеговачко право). Наведена промена у породичним приликама завештаоца би и у домаћем праву *de lege ferenda* требало да има исти овакав утицај на опстанак завештајних располагања учињених у корист његовог бившег супружника, посебно имајући у виду непостојање експлицитне законске одредбе посвећене овом питању. На овај начин, избегла би се евентуална потреба за опозивањем завештања од стране завештаоца након престанка брака, али и за тумачењем његових одредаба, којем је, у случају да оно није опозвано, потребно приступити у циљу утврђивања праве намере завештаоца.

347.441.8:347.441.12(497.11)

Др Сања М. Савчић, ванредни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
S.Radovanovic@pf.uns.ac.rs

Николина Б. Мишчевић, асистент
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
N.Miscevic@pf.uns.ac.rs

НИШТАВОСТ УГОВОРА ЗБОГ ПРАВНЕ НЕМОГУЋНОСТИ ПРЕДМЕТА

У складу са чл. 46, ст. 1 Закона о облигационим односима, предмет уговора мора бити могућ, допуштен одређен или одредив. У супротном, уговор је ништав. Када се предмет уговора сматра недопуштеним прецизирано је већ у самом закону. Предмет је, према чл. 49 ЗОО, недопуштен ако је противан принудним прописима, јавном поретку или добрим обичајима. Могућност предмета, са друге стране, није прецизније одређена правилима ЗОО, већ се овим условом детљаније бавила теорија. Тако се у теорији уобичајено праве поделе на почетну и накнадну, субјективну и објективну, као и правну и фактичку немогућност. Када је реч о правној немогућности, она по правилу, није на јасан начин одређена у радовима домаћих аутора. Док је једни аутори поистовећују са недопуштеношћу предмета, други је посматрају одвојено, али без прављења јасне дистинкције између ова два појма. Иако је у ЗОО и за недопуштеност, и за немогућност предмета предвиђена ништавост уговора, значај разликовања правне немогућности и недопуштености предмета може се показати управо у домену њихових последица. Наиме, према чл. 48 ЗОО, уговор закључен под одложним условом или роком чији је предмет у тренутку закључења био немогућ пуноважан је ако до остварења услова или рока предмет постане могућ. Са друге стране, такво одступање није предвиђено за случај када је предмет уговора недопуштен. Пример разликовања недопуштености и правне немогућности предмета и њихових последица може се наћи у немачком праву. Изменом Немачког грађанског законика из 2002. године дошло је до промене у схватању немогућности предмета уговора и његових последица. Немогућност предмета више се не посматра у контексту пуноважности уговора. Према §275 НГЗ захтев за престацију је искључен све док је она немогућа. Питање могућности предмета

постаје релевантно у тренутку доспелости обавезе и од њега зависи постојање захтева повериоца за испуњење престације. Притом, у §311a НГЗ је изричито предвиђено да почетна немогућност предмета не утиче на пуноважност уговора. Због тога се у немачкој теорији наглашава да се правно немогућа престација не сме квалификовати као забрањена јер тада уговор не производи дејство, те нема места примени правила о правној ваљаности захтева за испуњење када престација постане могућа. Забрањена престација означава се као она чијим извршењем би се повредила законска забрана. Са друге стране, о правној немогућности се ради у случају када из правних разлога није могуће остварити резултат обавезивања дужника према повериоцу због тога што је резултат којем се овим уговором тежи већ постигнут или због тога што правни поредак тај жељени резулат не препознаје (нпр. куповина своје ствари или продаја робе која је повучена са тржишта).

341.63:[347.19+349.922

Др Петар М. Ђундић, ванредни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
P.Djundic@pf.uns.ac.rs

ПРАВНА ЛИЦА КОЈА КОНТРОЛИШУ ДОМАЋИ ДРЖАВЉАНИ КАО ТУЖИОЦИ У АРБИТРАЖИ ПОД ОКРИЉЕМ ИКСИД

Од доношења арбитражне одлуке у познатом предмету Токиос Токелес против Украјине (*Tokios Tokeles v. Ukraine*), тужене државе у арбитражи која је покренута под окриљем Међународног центра за решавање инвестиционих спорова (енгл. *International Centre for Settlement of Investment Disputes,* у даљем тексту: ИКСИД или Центар) често истичу приговор недостатка надлежности Центра *ratione personae* у ситуацијама када се као тужилац јавља правно лице (привредно друштво) које се, иако формално има припадност друге државе уговорнице, налази под директном или индиректном контролом држављана или правних лица државе пријема улагања. Приговор је у суштини заснован на гледишту које је изнео арбитар Проспер Вејл (*Prosper Vail*) у издвојеном мишљењу које се супротставља мишљењу већине у случају Токиос – Вашингтонска конвенција, којом је основан Центар и која утврђује услове за надлежност арбитражног суда који делује под окриљем центра, установљава објективне границе његове надлежности. Поменута конвенција утврђује механизам чији је циљ решавање спорова између страних улагача и држава уговорница, те је супротно овом циљу прихватање надлежности за спорове који у стварности представљају спорове између тужене државе и њених држављана.

Критеријум контроле код одређивања припадности правног лица (тужиоца) и његове активне легитимације у ИКСИД арбитражи редовно је предмет разматрања у две групе случајева у арбитражној пракси. Прву групу чине већ поменути случајеви: тужилац је правно лице друге државе уговорнице које своју страну припадност дугује чињеници да је, на пример, основано на територији ове државе и у складу са њеним прописима. Са друге стране, ово правно лице контролишу држављани тужене државе, преко власништва над капиталом или на други начин. У оваквој ситуацији арбитражни судови ИКСИД редовно прихватају надлежност, правдајући то чињеницом да су се стране у спору споразумеле да се улагачем друге државе уговорнице сматра правно лице које је у њој основано, те да питање ко у крајњој инстанци контролише тужиоца нема правно релевантан значај ако стране у спору

нису, у инструменту који садржи пристанак на арбитражу, предвиделе да се припадност тужиоца одређује преко критеријума контроле.

Другу групу случајева чине они у којима се проблему стварне контроле над правним лицем у улози тужиоца даје много већи практични значај. Конвенција којом је основан ИКСИД, наиме, предвиђа могућност да се као тужилац јави и правно лице тужене државе, под условом да су се стране у спору, због стране контроле над овим лицем, споразумеле да га сматрају правним лицем друге државе уговорнице. У оваквим споровима, арбитражни судови су много спремнији да истражују да ли страна контрола објективно постоји, тј. да ли се на врху корпоративног ланца налази страни или држављанин државе пријема улагања. Занимљива је чињеница да се, у савременој арбитражној пракси, примена овог објективног теста стране контроле оправдава управо разлозима које арбитражни судови не сматрају убедљивим у првој групи случајева (када тужилац формално припада другој држави уговорници) – тиме што би прихватање надлежности за тужбе локалног привредног друштва које, директно или индиректно, контролишу домаћи држављани било супротно предмету и циљу Вашингтонске конвенције.

366.5:347.768(439)

Др Атила И. Дудаш, ванредни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
A.Dudas@pf.uns.ac.rs

САОБРАЗНОСТ И ГАРАНЦИЈА У МАЂАРСКОМ УГОВОРНОМ ПОТРОШАЧКОМ ПРАВУ

Европска унија је 1999. године Директивом 1999/44/ЕЗ јединствено уредила саобразност и гаранцију у потрошачким уговорима о продаји робе широке потрошње. Државе чланице Европске уније су имале обавезу да ускладе своја национална права са Директивом до 2002. године. Транспоновање Директиве у земљама Европске уније извршено је на различите начине. Неке су измениле или допуниле општа правила уговорног права, док су друге саобразност и гаранцију у потрошачким уговорима о продаји уредиле у посебном закону, редовно у закону о заштити потрошача. У прву групу спада на пример Мађарска, која је 2002. године одредбе Директиве транспоновала у домаће право изменама Грађанског законика од 1957. године. Већина у доктрини је сматрала да је много целисходније на тај начин изменити правила о материјалним недостацима испуњења и гаранцијама у Грађанском законику да се оствари виши ниво правне заштите предвиђен Директивом, него ову материју уредити изменама тада важећег Закона о заштити потрошача. Овај приступ сачуван је и у новом Грађанском законику из 2013. године.

За разлику од Мађарске, Србија је одредбе Директиве 1999/44/ЕЗ транспоновала усвајањем претходног Закона о заштити потрошача из 2010. године. Овим се желела сачувати кохерентна структура Закона о облигационим односима, која је могла да буде угрожена инкорпорисањем комунитарних правила о заштити потрошача. Међутим, овим се нужно намеће потреба разграничења домена примене института потрошачког права, пре свега саобразности и гаранције, с једне, и одговорности за материјалне недостатке испуњења и гаранције за исправно функционисање продате ствари из Закона о облигационим односима, с друге стране.

Специфичност регулативе саобразности и гаранције у Мађарској представља и то што паралелно уређује комерцијалну и обавезну, тј. законску гаранцију, односно предвиђа непосредну одговорност произвођача по основу несаобразности. У нашем праву је гаранција уређена како у Закону облигационим односима, тако и у Закону о заштити потрошача, при чему су обе комерцијалне. С друге стране, важећи Закон о заштити потрошача не предвиђа директну одговорност произвођача по основу несаобразности производа.

КАТЕДРА ЗА ИСТОРИЈУ ДРЖАВЕ И ПРАВА

340.134(497.11):070(436.89)”18”

Др Гордана М. Дракић, редовни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
G.Drakic@pf.uns.ac.rs

Др Урош Н. Станковић, асистент са докторатом
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
U.Stankovic@pf.uns.ac.rs

КОДИФИКАЦИЈА ПРАВА У КНЕЖЕВИНИ СРБИЈИ У ОЧИМА СРПСКЕ ШТАМПЕ У ХАБЗБУРШКОЈ МОНАРХИЈИ

У раду се анализирају чланци српских листова из Хабзбуршке монархије (*Србске новине/Магазина за књижество, художество и моду*, *Сербских народних новина, Србског дневника, Световида, Напретка и Србобрана*) о кодификацији права у Кнежевини Србији. Другим речима, анализира се садржина чланака посвећених раду на грађанском, кривичном и трговачком законику, као и законицима о грађанском и кривичном поступку. Аутори се нарочито осврћу на веродостојност изнетих вести и пружају потребна објашњења у вези с њима.

Српска штампа у Хабзбуршкој монархији највише је писала о кодификацији кривичног и грађанског процесног права, што је и разумљиво, будући да је доношење кривичног законика најдуже трајало, а кодификација грађанског поступка извршена три пута. У фокусу овдашње српске штампе највише је било формирање комисија за прегледа нацрта законика, понекад су објављивани текстови нацрта, односно донети кодекси, а аутори новинских чланака давали су и своје оцене о квалитету српских кодификација.

Из овдашње српске штампе неће се сазнати много нових података о кодификацији права у Србији, али без обзира на то, оне представљају значајан извор сазнања за ову тему, јер говоре о томе колико су Срби са ове стране Саве и Дунава били упознати са процесом кодификације права у Кнежевини и колико су јој као битној компоненти изградње правног система придавали значаја.

347.921(497.11)”1865”

Др Маша М. Кулаузов, редовни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
M.Kulauzov@pf.uns.ac.rs

ПРОЦЕСНИ СУБЈЕКТИ ПО ОДРЕДБАМА ПАРНИЧНОГ ЗАКОНОДАВСТВА СРБИЈЕ ИЗ 1865. ГОДИНЕ

Парничним странкама, умешачима, пуномоћницима и законским заступницима постулационо неспособних субјеката је у Законику о грађанском судском поступку Србије из 1865. године посвећено 33 члана. О високом нивоу примењене законодавне технике и начина нормирања илустративно говори податак да је у дугом временском важењу кодификације измењен само један параграф који се односи на процесне субјекте, и то тек 1900. године. Заправо је већ и сам законски нацрт из 1864. године у делу о парничним странкама усвојен у првобитној верзији. На то указује грађа фонда *Државни савет* Архива Србије у којој се налази законски пројекат који је министар правде Рајко Лешјанин поднео Комисији Државног савета на разматрање. Током процеса коначног уобличавања норми о парничним субјектима државни саветници су предложили аутору нацрта само неке незнатне стилске и језичке корекције појединих чланова које је министар прихватио. Озбиљнијих садржинских интервенција у наведеној законској материји није било.

Имајући у виду озбиљност правних последица које би наступиле уколико би у поступку учествовала парнично неспособна странка, процесна кодификација се, пре свих, бавила питањем заступања постулационо неспособних субјеката у процесном односу. У тој области Законик из 1865. године упућује и на одговарајуће одредбе материјалног права које се тичу стављања под туторство и старатељство пословно неспособних лица. Аутор кодекса је поклонио дужну пажњу и установи супарничарства, положају умешача (интервенијента) у парници, као и вољном заступништву (пуномоћству). Законска регулатива је у побројаним областима остала неизмењена пуне 64 године колико је кодификација била на снази, са изузетком члана 65 који је 1900. године новелиран са циљем јаснијег одређења тренутка до ког се треће лице могло умешати у парницу.

Додуше, 1872. године је уследила иницијатива тадашњег министра правде Стојана Вељковића за измену појединих законских решења о главним и споредним процесним субјектима о којој су се изјаснили Државни савет, Апелациони суд и појединi окружни судови. Надлежне судије нису том

приликом само изнеле мишљење о пројекту свог ресорног министра, већ су и предложиле низ мера за побољшање постојећег законодавства у наведеној области. Тако је, између осталог, било сугерисано да се суд обавеже да *ex officio* позива лица у чијим се рукама налазила ствар која је предмет спора да се умешају у парницу, будући да би сигурно била заинтересована за њен исход; да се строже санкционишу опструкције судских поступака које су вршиле непоштене парничне странке избегавајући да се појаве пред судом и тако одуговлачиле процес унедоглед; да се странкама дозволи именовање више заступника, али под условом да само један од њих буде овлашћен да изнесе случај на усменој расправи како би се спречила евентуална конфузија и збрка коју би несинхронизовано поступање више пуномоћника могло проузроковати. Међутим, колико год да су поменуте сугестије биле конструктивне и доприносиле доношењу правичне судске пресуде, концентрацији поступка и јачању процесне дисциплине, како министров нацрт никад није ушао у скупштинску процедуру, ни оне нису разматране од стране надлежних власти.

343.352(37)

Др Наташа Љ. Деретић, доцент
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
N.Deretic@pf.uns.ac.rs

Др Милан М. Милутин, асистент са докторатом
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
M.Milutin@pf.uns.ac.rs

ИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИЈА И ПРАВНО САНКЦИОНИСАЊЕ КОРУПЦИЈЕ ПРЕМА ЈУСТИНИЈАНОВИМ ДИГЕСТАМА

Од давнина правне системе прати поверавање јавних овлашћења приватним лицима. Тако је и у српско право недавно враћена установа тзв. приватних извршитеља. Међутим, како је реч о приватним лицима са јавним овлашћењима, реакција лаичке јавности на појаву овог института подстакла је законодавца да, уместо првобитног придева *приватни*, у њихов назив, уз реч извршитељ, стави – *јавни*. Оваква реакција шире јавности такође није нова појава.

Пример публикана у римском друштву представља један од рудиментарних облика оваквог правног регулисања наплате дуговања. Закључци до којих се дошло анализом текстова класичног римског права су следећи. Убрзана експанзија римске територије у позном претклаичном и током класичног периода није била пропраћена довољно брзим управним апаратом, што је довело до поверавања појединих јавних овлашћења приватним лицима. Њихов профит неретко је био последица корупције, изнуде и других злоупотреба. Растом профита, ширио се и њихов утицај, чиме је сужавана моћ органа јавне власти да их врати у оквире права, односно да их санкционише.

Ако савремене државе уопште имају потребу да јавна овлашћења поверавају приватним лицима, наведени закључци указују на то да би било неопходно претходно утврдити која овлашћења би за тако нешто била погодна, а нарочито да ли међу њих спадају овлашћења фискалне природе. Узор за правно регулисање овог питања био би већ наведени пример из Спарте, која је вршила надзор над владарима и другим званичницима путем установе ефора (надзорника), али и савремени упоредноправни пример у виду Закона о пореклу имовине. Овим би се постигло то да се живи држави у којој, као што је Аристотел говорио, „корупција није начин живота“ и у којој су „сиромашни људи, у систему судске или извршне власти, због сиромаштва, и поткупљивији“.

КАТЕДРА
ПРАВНОЕКОНОМСКИХ НАУКА

336.226.2(497.11)

Др Лука О. Батуран, асистент са докторатом
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
L.Baturan@pf.uns.ac.rs

Др Горан Б. Милошевић, редовни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
G.Milosevic@pf.uns.ac.rs

ОПОРЕЗИВАЊЕ „НЕЗАКОНИТО“ СТЕЧЕНЕ ИМОВИНЕ

Народна скупштина Републике Србије усвојила је Закон о утврђивању порекла имовине и посебном порезу (Закон). „Новим“ решењем о утврђивању порекла имовине и посебном порезу држава настоји да посебним законом заштити фискалне и друге интересе у ситуацијама када физичка лица поседују имовину чија велика вредност није у сразмери са њиховим пријављеним приходима. Будући да се Законом уводи „посебан порез“ као нов порески облик, то је прилика да се укаже на основе специфичности и посебности овог пореза, као и на евентуалну корекцију законског текста.

Структура Закона не одговара структури пореских прописа, већ су основни порески елементи „расути“ по Закону, којим се уређују и бројна непореска питања. Такав приступ може изазвати доста проблема у пракси приликом утврђивања пореског објекта и пореске основице. Порески објекат код посебног пореза је незаконито стечена имовина. Да би се утврдила незаконито стечена имовина потребно је претходно „учини вероватним“ постојање увећања имовине и обим пријављених прихода.

Остаје нејасно зашто је утврђен основ за покретање пореске контроле само ако постоји разлика између увећања имовине и пријављених прихода физичког лица која је у последње три узастопне године већа од 150.000 евра. Наведена одредба са фискалног и сваког другог аспекта ставља у повлашћени положај сва физичка лица која незаконито увећају имовину испод 150.000 евра. Ако порески дужник има обележје пореског ризика у пореским стварима, тада се тај ризик мора оцењивати на основу реалног сагледавања увећања имовине у односу на пријављене приходе, без лимитирања предметног пореског ризика.

Решења у погледу одређивања пореске основице код посебног пореза готово су идентична са чланом 59. Закона о пореском поступку и пореској администрацији (ЗППА), којим се регулише опорезовање непријављених

прихода као других прихода у смислу Закона о порезу на доходак грађана. Увођење посебног пореза не можемо сматрати значајнијим унапређењем пореског система Републике Србије. Све ово указује да је област опорезивања незаконито стечене имовине (која је свакако резултат непријављених прихода физичког лица) законодавац могао уредити кроз доградњу законских решења садржаних у оквиру члана 59. ЗПППА, Закона о порезу на доходак грађана и Закона о порезима на имовину.

Порески поступак код овог пореског облика спроводи се у складу са годишњим смерницама које доноси директор Пореске управе, на основу анализе ризика. Одредба Закона према којој годишње смернице не могу бити јавно доступне јер би, у супротном, лица која располажу незаконито стеченом имовином унапред знала да ће према њима бити покренут претходни поступак стварају простор за злоупотребе који може постати неограничен.

Нејасно је који ниво власти ће бити корисник средстава остварених од посебног пореза. Неопходно је у наредном периоду приступити изменама Закона о буџетском систему како би се решило ово питање.

Остаје отворено и питање због чега се предлагач толико детаљно бавио појединим елементима службеничког права попут радног искуства руководиоца Јединице Пореске управе, обуке запослених у Јединици Пореске управе итд. Наиме, ЗПППА предвиђа да на предлог директора Пореске управе, министар између осталог уређује унутрашње уређење и систематизацију радних места у Пореској управи, којом се прописују посебна знања и способности за појединa радна места; стручно образовање, оспособљавање и усавршавање пореских службеника; правила понашања пореских службеника, послове који су неспојиви са службеном дужношћу, друга питања у складу са овим и другим законом. Питање је и зашто се постављају строжи услови за рад у Јединици Пореске управе у односу на Пореску полицију.

Остаје отворено и питање због чега се предлагач бавио одредбом Закона којом се „уређује“ чување података. ЗПППА већ прописује и детаљно разрађује начело чувања службене тајне, упућујући на крају на закон којим се уређује тајност података и закон који уређује заштиту података о личности.

КАТЕДРА ЗА ЈАВНО ПРАВО

35.077.6(497.11)

Др Драган Л. Милков, редовни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
dmilkov@pf.rs

Др Ратко С. Радошевић, асистент са докторатом
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
R.Radosevic@pf.uns.ac.rs

НИШТАВИ И РУШЉИВИ УПРАВНИ АКТИ: СТАРА ПОДЕЛА И НОВИ ЗУП

Новим Законом о општем управном поступку (ЗУП) извршене су промене у начину на који су уређена ванредна правна средства. Једна од новина је и изостављање оглашавања решења ништавим. Уместо у оквиру посебног ванредног правног средства, разлози ништавости управног акта сада су укључени у поништавање коначног решења. На први поглед, то би требало да указује на битно другачије разумевање ништавости управног акта, а онда и поделе на ништаве и рушљиве управне акте, гледано у целини.

Извршене промене, међутим, нису донеле ништа суштински ново. Оне су последица погрешног разумевања претходног ЗУП-а – карактера одлуке о оглашавању решења ништавим и карактера самих ништавих управних аката. Супротно тумачењу од којег је пошао законодавац, решење се није оглашавало ништавим само декларативно, а ништави управни акти имали су и тада правно дејство, све док не буду стављени ван снаге.

Проблем ништавости и рушљивости управних аката настао је због тога што су ови појмови преузети из грађанског права. Иако свесна тога да они у управно право не могу да се пренесу сасвим дословно, наука управног права често није умела да се довољно одвоји од грађанскоправних узора. Не водећи довољно рачуна о важећем праву, појмовима ништавости и рушљивости приписивала је својства карактеристична за грађанскоправне послове – непримерена управним актима.

Подела на ништаве и рушљиве управне акте и јесте подела првенствено теоријског карактера. Она нема велики практични значај, с обзиром на то да се управни акти стављају ван снаге употребом правних средстава, а свако правно средство користи се из прописаних разлога и доводи до прописаних последица. Подела управних аката на ништаве и рушљиве више нас доводи

у заблуду, него што нам помаже да те разлоге и последице разумемо. Уколико не водимо рачуна о томе да појмови ништавости и рушљивости у управном праву имају специфичну садржину, онда њихово везивање за управне акте може више да нам штети, него што нам користи. Од саме поделе, много је важније да свако правно средство буде уређено тако да чини логичну и непротивречну целину. Повезивање и мешање различитих правних средстава, онако како је то урађено у новом ЗУП-у, томе свакако не доприноси.

342.25:33(497.11)

Др Слободан П. Орловић, редовни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
S.Orlovic@pf.uns.ac.rs

Др Наташа Н. Рајић, асистент са докторатом
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
N.Rajic@pf.uns.ac.rs

КОНСУЛТАТИВНИ МОДЕЛ У ОБЛАСТИ ЛОКАЛНИХ ФИНАНСИЈА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Финансијски аспект аутономије локалне самоуправе представља важну претпоставку остваривања њене политичке аутономије. Уставни оквир финансирања јединица локалне самоуправе у Републици Србији је у приличној мери флексибилан, тако да оставља широк простор законодавцу у уређивању ове области. Регулисање изворних, као и укупних прихода јединица локалне самоуправе, практично, припада законодавцу. Због тога је неопходно успоставити одговарајућу платформу за остваривање дијалога централног и локалног нивоа власти како би се приближиле и размотриле, очигледно, различите перцепције ових органа о питањима финансирања јавног сектора у целини али и изнашао политички консензус о кључним проблемима у овој области.

У уставном систему Републике Србије постоје нормативне и институционалне претпоставке за развијање овакве врсте дијалога. Оне су успостављене са ослонцем на одредбе Европске повеље о локалној самоуправи. Конкретан механизам за одвијање дијалога у овој области представља Комисија за финансирање локалне самоуправе, основана Законом о финансирању локалне самоуправе, у чији састав улазе, између осталих, и представници јединица локалне самоуправе. Ближа анализа начина именовања чланова Комисије као и поступка одлучивања показује да преовлађујући утицај у овом органу остварује централна власт, без обзира на његову консултативну природу.

Посматрано из ширег правно-политичког амбијента унутар којег се дијалог остварује, а који је првенствено дефинисан уставоправним положајем јединица локалне самоуправе, типом изборног система и стварним односом политичких чинилаца на оба нивоа власти може се закључити да консултативни механизам у овој области није у довољној мери развијен и да има још довољно простора за његово постепено побољшавање.

371.27:35(497.11)

Др Зоран Ј. Лончар, редовни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
Z.Loncar@pf.uns.ac.rs

РЕФОРМА СТРУЧНИХ ИСПИТА У УПРАВИ

У Србији је претходних година спроведена значајна реформа службеничког система, у оквиру које је посебан акценат био на стручном усавршавању службеника. На основу свега што је до сада учињено са пуно основа се може рећи да је наше законодавство у овој области данас у највећој мери усаглашено са најважнијим европским стандардима. За разлику од питања стручног усавршавања службеника, стручни испити у управи су, и то не само као вид стручног усавршавања, већ и као квалификативни услов за рад у органима државне, покрајинске и локалне управе, остали суштински посматрано изван реформских процеса. Иако је Законом о државним службеницима направљена јасна разлика између *државног стручног испита*, као испита општег карактера који су дужни да положе сви службеници који су у радном односу у управи на неодређено време, и *посебног стручног испита*, као испита специјалистичког карактера, чију обавезу полагања имају само поједине категорије службеника, који раде на радним местима са посебним дужностима и овлашћењима, њихов правни режим је до данас остао у највећем делу законски неуређен. Новом Уредбом о државном стручном испиту из 2019. године, чија је примена почела 1. јануара 2021. године, на другачијим основама су уређена само поједина питања подзаконског карактера која ипак нису од суштинског значаја за правни режим ове врсте испита, као што су: могућност електронске пријаве испита, изглед образца уверења о положеном испиту, као и електронски начин издавања уверења и вођења евиденције о положеном државном стручном испиту, итд. У погледу системског регулисања посебних стручних испита, којих тренутно има преко сто различитих врста, није урађено ништа.

Због тога сматрамо да питање стручних испита у управи захтева приоритетно системско уређивање, посебним Законом о стручним испитима у управи. У том смислу посебну пажњу би требало посветити питању међусобног односа државног стручног испита и посебних стручних испита, како се једном положен испит из истог или сличног предмета, према истом или сличном програму, не би полагао више пута пред комисијама образованим од стране различитих органа управе. Детаљно би требало уредити правила

о саставу испитних комисија, као и јасне критеријуме и мерила за одређивање њихових чланова, питање акредитације испитивача, уједначити правила о трошковима полагања испита, новчаној накнади за рад испитивача, прописати јединствен систем евиденције свих положених испита, итд. Програм државног стручног испита би требало, с обзиром на то да је јединствен за све службенике у органима државне, покрајинске и локалне управе, утврдити у обиму и садржини која одговара целини правног система, а програм посебних испита би требало уредити према врсти специјализације ради чијег доказивања се као законски услов за рад у органу управе и полаже. Уређивање кроз посебан закон свих ових, као и других питања важних за организацију и спровођењу стручних испита, веома је битно јер се не ради само о спровођењу дела европских обавеза државе, већ о суштинској потреби развоја управе у правцу њене даље професионализације.

35.083.8(497.11)

Др Александар Л. Мартиновић, доцент
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
a.martinovic@pf.uns.ac.rs

ОРГАНИ УПРАВЕ И ЗАШТИТА ТАЈНИХ ПОДАТАКА

Позитивно право Републике Србије дефинише тајни податак као податак од интереса за Републику Србију који се односи на територијални интегритет и сувереност, заштиту уставног поретка, људских и мањинских права и слобода, националну и јавну безбедност, одбрану, унутрашње и спољне послове, при чему је тај податак законом или другим прописом донетим у складу са законом одређен и означен одређеним степеном тајности. Заштита тајних података потпада под правни режим управног права и улази у његов посебни део. По ЗУП-у доносе се сертификат, односно дозвола за приступ тајним подацима и ови документи представљају једну посебну врсту управног акта. Када надлежни орган донесе решење поводом захтева за приступ тајним подацима, против тог решења може се изјавити жалба министру правде, а против коначног решења министра правде може се покренути управни спор. У области заштите тајних података посебно је важна улога органа управе приликом безбедносне провере правних субјеката, то јест физичких и правних лица, који су поднели захтев за приступ тајним подацима. У Републици Србији ову безбедносну проверу врше Безбедносно-информативна агенција, Министарство унутрашњих послова и Војно безбедносна агенција.

КАТЕДРА ЗА КРИВИЧНО ПРАВО

343.132:343.163(497.113 Novi Sad)

Др Снежана С. Бркић, редовни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
S.Brkic@pf.uns.ac.rs

ИСТРАЖИВАЊЕ ИСТРАГЕ У ВИШЕМ ЈАВНОМ ТУЖИЛАШТВУ У НОВОМ САДУ

Овај рад резултат је мини емпиријског истраживања о трајању судске и јавнотужилачке истраге пред Вишим судом у Новом Саду. Анализирано је укупно сто предмета, од чега педесет предмета из 2008. године и педесет предмета из 2015. и 2016. године. Првих педесет предмета вођено је у време важења ЗКП из 2001. године, док је других педесет предмета вођено у време важења ЗКП из 2011. године. Да би резултати били што компарабилнији трудила сам се да у обе групе буде заступљена иста структура кривичних дела. Дошла сам до закључка да тужилачка истрага није бржа од судске истраге.

Судска истрага се завршавала по правилу у року до три месеца (74% случајева), док је број јавнотужилачких истрага завршаван у року до три месеца у скоро дупло мањем броју случајева (40%). Ниједна судска истрага није трајала преко шест месеци, за разлику од тужилачких истрага, од којих је шест предмета вођено преко шест месеци. Утисак о брзини судске истраге мало квари чињеница што код судске истраге имамо протек додатног времена од подношења захтева за спровођење истраге до доношења решења о спровођењу истраге. То време је у 48% случајева износило до десет дана, а у 26% случајева преко десет дана до једног месеца. У спорадичном броју случајева то време је било и нешто дуже.

Преко шест месеци тужилачка истрага је вођена за једно убиство, једно силовање, једно разбојништво, два дела из чл 246, ст. 1 КЗ и за једну злоупотребу службеног положаја. Нешто дужем трајању истраге доприносила је потрага за осумњиченим, потрага за оштећеним, спреченост адвоката, штрајк адвоката, презаузетост јавног тужиоца.

С циљем утврђивања да ли ангажовање вештака доприноси одуговлачењу истраге, испитала сам време које је било потребно од доношења наредбе о вештачењу до достављања налаза и мишљења вештака. Установила сам да су налаз и мишљење вештака пристизали углавном у примереним роковима. То се подједнако односи и на судску и на тужилачку истрагу. Тако, у судским истрагама у 80% случајева налаз је стизао у року до двадесет дана а у тужилачким истрагама у 82,03% случајева.

061.1EU:341.645.5]:342.727

Др Татјана Д. Бугарски, редовни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
T.Bugarski@pf.uns.ac.rs

Др Милана М. Писарић, асистент са докторатом
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
M.Pisaric@pf.uns.ac.rs

СТАВ СУДА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ О ЗАДРЖАВАЊУ ПОДАТАКА

На нивоу ЕУ је 2006. усвојена Директива о о задржавању података добијених или обрађених у вези са пружањем јавно доступних услуга електронских комуникација или јавних комуникацијских мрежа. Директива је донета са циљем да се ускладе одредбе држава чланица које се односе на задржавање одређених података које прикупљају или обрађују пружаоци услуга, како би се обезбедило да ти подаци буду доступни у сврху спречавања, откривања и доказивања и вођења кривичног поступка за тешка кривична дела, као што су она повезана с организованим криминалом и тероризмом.

Све државе чланице су ову обавезу испуниле у остављеном року. Међутим, у појединим државама уставни судови испитивали су уставност таквих прописа. Суд ЕУ је такође испитивао Директиву, и то њену усклађеност с појединим правима из Повеље, па ју је, утврдивши да није узела у обзир ова права, 2014. прогласио неваљаном и поништио је.

Након поништавања Директиве, поставило се питање судбине прописа који су је пренели у национално законодавтсво држава чланица. Чињеница да је регулисање овог питања остављено државама чланицама отворила је спорна питања, нарочито у погледу усаглашености таквих прописа са основним начелима права ЕУ, пре свега оних која су предвиђена у Директиви о приватности и електронској комуникацији. У тумачењу релевантних начела ЕУ, а у недостаку јасних наднационалних смерница, државе чланице су се у више наврата обраћале Суду ЕУ. Потпунијем разјашњавању спорних питања требало би да допринесу пресуде усвојене октобра 2020, у којима се јасно одређује какво се задржавање података и накнадни приступ од стране надлежних државних органа сматра неоправданим и у супротности са правом

ЕУ, уз истовремено таксативно навођење које мере и под којим условима се могу националним прописима предвидети, на начин да не буду у супротности са основним начелима ЕУ.

343.26:347.254(497.11)

Др Драшиша С. Дракић, редовни йрофесор
Универзишеш у Новом Саду
Правни факулшеш у Новом Саду
D.Drakic@pf.uns.ac.rs

Др Иван Д. Милић, асисшенш са докшорашом
Универзишеш у Новом Саду
Правни факулшеш у Новом Саду
I.Milic@pf.uns.ac.rs

ТЗВ. КУЋНИ ЗАТВОР У КРИВИЧНОМ ПРАВУ СРБИЈЕ

Постоји законска могућност да осуђено лице због учињеног кривичног дела издржава казну затвора у просторијама у којима станују. Таква могућност у Републици Србији постоји од 2009. године. Кривични законик Републике Србије не прописује казну кућног затвора, већ само предвиђа могућност да се изречена казна затвора извршава у просторијама у којима осуђени станује. С тим у вези, оправдано је говорити о тзв. кућном затвору.

У зависности од свих олакшавајућих и отежавајућих околност суд може да одреди да осуђени издржава казну затвора у просторијама у којима станује. Овакав начин извршења може да се одреди само ако суд учиниоцу кривичног дела изрекне казну затвора до једне године. Такође, судија за извршење кривичних санкција може да одреди да осуђени издржава казну затвора у просторијама у којима станује.

Овакав начин издржавања казне затвора може да се извршава са или без електронског надзора. Осуђено лице има право на боравак ван просторија у којима станује у трајању од највише два часа дневно у периоду од 7 до 17 часова. Такође, постоји могућност да под одређеним условима напушта просторије у дужем трајању. Директор Управе за извршење кривичних санкција у начелу је надлежан за индивидуализацију извршења казне затвора која се извршава на овакав начин.

Уколико се осуђени не придржава прописа и напусти просторије у којима станује одређује се да остатак казне затвора издржава у казненом заводу. Суд може осуђеног због доброг владања условно отпустити.

343.55

Др Бранислав Р. Ристивојевић, редовни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
B.Ristivojevic@pf.uns.ac.rs

Др Стефан С. Самарџић, асистент са докторатом
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
S.Samardzic@pf.uns.ac.rs

ВРАЋАЊЕ ЗАШТИТЕ ОД НАСИЉА У ПОРОДИЦИ У ОКРИЉЕ КРИВИЧНОГ ПРАВА?

Однос нашег човека према породици и њеним вредностима заузимао је одувек посебно место у хијерархији вредности, а наше право се безмало вековима чувало од готово сваке непотребне интервенције у породичне односе, који су по себи способни на самоуређење засновано на ванправним основама љубави, заједништва, разумевања и праштања. У друштвима западне културе, право предњачи у стварању друштвене реалности, па је тако и наше право све више обогаћено легислативом која ствара и обликује будуће друштвене односе, пре него што одговара на постојеће изазове у друштву. Посебна заштита породице од насиља у наш систем кривичног права ушла је пре непуне две деценије, чиме отпочиње талас који и данас, вишеструко увећаном снагом практично неконтролисано надире и шири поље свог деловања у нашем правном систему, како нам се чини почиње да служи самом себи, преплављујући и саму породицу и остављајући иза себе породичне вредности и њено очување. Својеврсна англо-американизација српског права, на сасвим озбиљан начин удара у темеље нашег кривичног права засноване у чврстом европско-континенталном тлу, по узору на градитеље германске, односно аустријске кривичноправне традиције. Хибридна грађевина егзалтиране заштите породице од насиља, а како се чини заправо њеног урушавања на принципима који су страни породичним вредностима нашег друштва, сасвим је неусклађена са нашом кривичноправном традицијом и води нас, као што смо могли видети сасвим непознатим странпутицама. Кулминацију овог лутања у српском правном ткиву представља (пара)кривични Закон о спречавању насиља у породици, који газећи неке од основних постулата кривичног материјалног, али и кривичног процесног законодавства, оставља неизбрисиве трагове, пре свега на примарном објекту своје заштите, самој

породици. Гледајући у правне даљине, у којима се поједини институти који у нама далеким правним системима можда имају више упоришта у прихваћеним друштвеним вредностима, чини се да наш законодавац не обраћа довољну пажњу на нама много ближе правне системе, са којима делимо правну традицију, као што је то рецимо случај са Аустријом. Анализом аустријске кривичноправне регулативе која се односи на феномен насиља у породици, те модалитетима који на различит начин шире круг заштите на лица која нису чланови исте породице у традиционалном смислу, али без захвата у дефинисању чланова породице који су према нашем мишљењу крајње погубни пре свега по породицу саму, схватамо колико се наше кривично право може побољшати у регулисању овог свакако присутног феномена без популистичке фаме о беспоштедном рату против насиља у породици, која често управо подстиче, ако не и генерише овакве трагичне догађаје. Враћањем тачке анализе на традиционалну кривичноправну позицију, уз оснаживање темељних института и вредности кривичноправне заштите, појављује се јасна слика да се осим примарне регулативе односа у породици грађанскоправним механизмима, заштита од насиља у породици мора вратити у окриље кривичноправне науке, конзеквентно и регулативе, избегавајући непотребне хибридне креације, које осим што слабе законитост у овако значајној области, често без довољно гарантија служе злоупотребама, а не заштити породице. Окретање сопственим друштвеним вредностима уз научно утемељене и проверене методе и практична искуства нама блиског германског правног круга, побољшаће нашу кривичноправну заштиту у овој области, тиме и оснажити и на адекватан начин заштитити нашу породицу.

КАТЕДРА ЗА МЕЂУНАРОДНО ПРАВО И МЕЂУНАРОДНЕ ОДНОСЕ

341.645.5

Др Сања В. Ђајић, редовни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
S.Djajic@pf.uns.ac.rs

О СУКОБУ И ПОЛИТИЧКОМ АУТОРИТЕТУ МЕЂУНАРОДНИХ СУДОВА У КОНТЕКСТУ ФРАГМЕНТАЦИЈЕ МЕЂУНАРОДНОГ ПРАВА

Фрагментација међународног права заузима значајно место у доктрини међународног права и не губи на својој актуелности упркос чињеници да је о овом феномену Комисија УН за међународно право још далеке 2006. године усвојила извештај. Колико је ова тема и данас актуелна сведочи и овогодишња школа Хашке академије за међународно право чија је тема била „Нормативни полицентризам у међународном праву“.

Феномену фрагментације се заиста може приступити на више начина и сваки од њих открива нешто о правној природи међународног права. Циљ овогодишњег истраживања био је да испита на који начин решење сукоба надлежности међународних судова утиче на (де)фрагментацију међународног права. Као узорак за ово истраживање послужио је Суд правде Европске уније и три случаја оваквог сукоба са различитим судским и сличним телима: Фабрика МОКС-а (Трибунал за право мора и Суд правде ЕУ), случај Кади (Комитет за санкције Савета безбедности УН и Суд правде ЕУ) и случај Ахмеа (арбитражни спор између холандског привредног друштва и Словачке на основу БИТ-а и Суд правде ЕУ). Изучавању (де)фрагментације међународног права и сукоба међународних судова се у овом раду приступа полазећи од два питања. Прво је да ли екстерни и интерни ауторитет међународних судова има утицаја приликом решавања сукоба надлежности и одлука различитих међународних судова. Друго је да ли уступање надлежности једном међународном судском телу нужно има позитивне последице на униформност међународног права. За одговор на прво питање важна је хронологија догађаја и положај сукобљених судова. У прва два случаја (Фабрика МОКС-а и Кади) Суд правде је извојевао приоритет и обезбедио примену права ЕУ, али у трећем није. Истраживање показује да је овакав исход делимично и резултат политичког ауторитета и снаге сукобљених институција. Одговор на друго питање је интересантан: решење сукоба у корист једне институције, у контексту диверсификације и фрагментације међународног права, ипак није у директној вези са очувањем униформности и кохерентности међународног права.

342.7:061.1EU]:502/504

Др Бојан Н. Тубић, ванредни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
B.Tubic@pf.uns.ac.rs

Стефан Н. Радојчић, асистент
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
S.Radojcic@pf.uns.ac.rs

ЗАШТИТА ЉУДСКИХ ПРАВА У ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ СА ПОСЕБНИМ ОСВРТОМ НА ОБЛАСТ ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Оснивачки уговори Европских заједница нису садржали одредбе о људским правима. Државе чланице пружају грађанима заштиту људских права на основу националних прописа, а обавезују их и међународне конвенције чије су стране уговорнице. Норме о људским правима су заправо унете у комунитарно право праксом Суда правде ЕУ, како би се обезбедио његов примат у односу на право држава чланица, те да би постојала адекватна заштита људских права. Суд је у низу случајева заузео став да су основна људска права уграђена у општа правна начела и чине део комунитарног права, који је инспирисан уставним традицијама држава чланица. Први случај у којем је то Суд установио, те да због тога Суд треба да их непосредно штити, јесте Штаудер против града Улма из 1969. године.

Са нормативног аспекта, Повеља о основним људским правима је усвојена у Ници 2000. године као необавезујући документ. Уговором из Лисабона 2009. године, она је постала правно обавезујућа и изједначена је са оснивачким уговорима. На тај начин, она је у правној хијерархији постављена изнад националног права и устава држава чланица, па је заштита људских права у Европској унији и формално загарантована.

Оно што је врло снажна тенденција, у савременом регулисању питања из ове области, јесте растућа присутност нормативних аката из сфере тзв. меког права. У првом реду то се односи на акционе програме и принципе права животне средине. Међу њима су најважнији принцип предострожности, принцип предузимања превентивних акција, затим принцип да проузрокована штета мора бити отклоњена и коначно, да штетник (загађивач) плаћа одштету.

Што се тиче меког права у области заштите животне средине Уније, налазимо да је важно истаћи неколико стратешких докумената. Акциони програм за животну средину настао је као идеја још 1973. године, при чему је важно напоменути седмогодишњи Програм који је важио у периоду од 2014. до 2020. године, те нови Програм предложен са још дужим периодом примене – до 2030. године. С тим у вези истичемо и званичну иницијативу Европске комисије ка другим органима Уније, поводом политике и правног оквира за климу и енергију у периоду од 2020. године до 2030. године.

КАТЕДРА
ПРИВРЕДНОПРАВНИХ НАУКА

347.763:656.039.4]: 004.773.3

Др Драго Љ. Дивљак, редовни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
D.Divljak@pf.uns.ac.rs

МЕЂУНАРОДНА РЕГУЛАТИВА О ЕЛЕКТРОНСКИМ ПРЕВОЗНИМ ИСПРАВАМА И ПРАВО СРБИЈЕ

Међународна правна правила о електронским превозним исправама се заснивају на изворима различитог карактера. Ту се превасходно ради о релевантним међународним конвенцијама као што су Конвенција о уговорима о међународном превозу ствари у целини или делимично морем из 2008. године и Додатном протоколу на Конвенцију о уговору за међународни превоз робе друмом из исте године. Релевантна су и правила Модел закона о електронској трговини из 1996. године. Ту се посебно наглашава чињеница да у свом другом делу који носи назив „Електронска трговина у појединим областима“ он садржи и специфична правила о примени електронских комуникација у области саобраћаја. С друге стране, у праву Србије ова материја се регулише парцијалним законима о појединим врстама превоза. Хронолошки се то чини од 2015. године када се доноси Закон о уговорима о превозу у железничком саобраћају, али и Закон о трговачком бродарству, са различитим приступом у погледу екстензивности регулације.

У оваквој ситуацији паралелне егзистенције међународних и националних правила о истој материји као важно питање се поставља проблем њиховог односа у садржинском погледу. Без обзира на чињеницу да у актуелним законским решењима у нашем праву не постоји истоветан приступ овој материји, ипак је могуће утврдити њихов заједнички именитељ у погледу корелације са наведеним међународним документима.

Анализом напред наведених правних извора може се закључити да је наше право, по угледу на релевантну међународну регулативу у овој области, у основи засновано на инкорпорацији базичних начела права електронских комуникација и електронске трговине. У обзир су узете разлике у методолошком приступу и степену обухвата и прецизирања. То су принцип добровољности, правне пуноважности електронских превозних исправа и принцип функционалне једнакости. Сви ови принципи су истовремено и израз принципа недискриминације.

Међутим, у погледу других битних питања наше право преузима регулаторне концепте релевантних конвенцијских аката уз занемаривање правила

Модел закона о електронској трговини. Таква оцена важи превасходно за широку примену принципа аутономије воља уговорних страна у датој области али и за придавање недовољне пажње питању сигурности и поузданости електронских превозних исправа.

347.724:347.72.035(497.11)

Др Владимир Ж. Марјански, редовни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
V.Marjanski@pf.uns.ac.rs

РАСПОДЕЛА ДОБИТИ ЧЛАНОВИМА ДРУШТВА С ОГРАНИЧЕНОМ ОДГОВОРНОШЋУ У ПРАВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Једно од основних чланских имовинских права које проистиче из власништва над уделом у друштву с ограниченом одговорношћу је право члана на учешће у расподели добити. То, међутим, није гарантовано право члана, већ апстрактно (условљено) право које своју конкретизацију добија тек након доношења одлуке о расподели добити. Пре доношења одлуке о расподели добити из власништва над уделом проистиче само будуће неизвесно и по свом износу неодређено потраживање за исплату добити. Стога конкретан имовинско-правни захтев (потраживање) члана за исплату добити по основу права на учешће у расподели добити настаје тек на основу конкретне одлуке скупштине друштва о расподели добити и не постоји пре њеног доношења.

Друштво, међутим, није у обавези да биланасну добит расподели члановима тј. да донесе одлуку о расподели добити. Наиме, у складу са вољом друштва као посебног субјекта права (правног лица) одговарајућим скупштинским одлукама у складу са законом и оснивачким актом, уместо исплате добити (дивиденде) члановима друштва билансна добит може се трансформисати (распоредити) у правцу покрића губитака, формирања средстава резерви (наменске, ненаменске), повећања основног капитала из нето имовине друштва (нераспоређене добити) или у изостанку било које од тих одлука остати нераспоређена. Дакле, искључиво је право друштва да биланасну добит остави нераспоређену (не постоји обавеза друштва да биланасну добит расподели члановима), те да само одабере тренутак да ли ће, када и у ком смеру у складу са својим тренутним правно-економским интересима исту расподелити члановима, распоредити (трансформисати) у неком другом правцу или је оставити нераспоређену.

Регулатива Закона о привредним друштвима (даље у тексту: ЗПД) која се односи на расподелу добити члановима друштва с ограниченом одговорношћу садржи неколико недостатака које би *de lege ferenda* требало отклонити. На овом месту наводимо само неке од њих.

Прво, у делу ЗПД који се односи на друштва с ограниченом одговорношћу закон садржи само неколико одредби које се директно односе на расподелу добити члановима друштва с ограниченом одговорношћу. У вези са осталим правилима која се односе на расподелу добити члановима друштва с ограниченом одговорношћу утврђена је сходна примена норми о расподели добити (дивиденде) акционарима акционарског друштва. Ово није најбоља законска техника за уређење овако важног питања, јер у пракси захтева правилан одабир одредби које се могу применити на расподелу добити члановима друштва с ограниченом одговорношћу.

Друго, ЗПД не садржи исправну дефиницију из које би проистекла јасна разлика између редовне расподеле добити и расподеле међудивиденде. У Закону се као основни критеријум разликовања исплате међудивиденде од редовне исплате добити узима чињеница да ли је одлука о расподели добити донета на редовној седници скупштине или између две редовне седнице скупштине друштва. Сматрамо да је основна полазна основа разликовања исплате међудивиденде од редовне исплате добити у закону погрешно постављена. Наиме, није суштинска разлика између редовне исплате добити и исплате међудивиденде у томе да ли се исплата врши између две редовне седнице скупштине друштва, већ у томе да ли се исплатом добити терети искључиво добит из претходних година (нераспоређена добит) исказана у редовном годишњем финансијском извештају или и текућа добит која још није исказана у редовном годишњем финансијском извештају, па је за њу неопходно сачинити ванредни (наменски) финансијски извештај.

Треће, у ЗПД је створена дилема о томе да ли одређивање дана стицања права на учешће у расподели добити (дана дивиденде) и дана исплате учешћа у добити члановима друштва (дан исплате дивиденде) представљају нужне битне елементе одлуке о расподели добити, те да ли одсуство њиховог одређивања може утицати на њену пуноважност.

Коначно, у ЗПД је предвиђено да члан има право учешћа у расподели добити сразмерно процентуалном учешћу удела тог члана у основном капиталу друштва, осим ако је оснивачким актом одређено другачије. Ипак, одступање од законског правила да се добит члановима друштва дели сразмерно процентуалном учешћу удела члана у основном капиталу друштва није без ограничења. У том смислу постоје правно допуштена и правно недопуштена одступања од наведеног правила.

347.733:061.1EU

Др Сандра С. Фишер Шобот, ванредни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
S.FiserSobot@pf.uns.ac.rs

ОДБРАНА ДОМИНАНТНОГ УЧЕСНИКА НА ТРЖИШТУ У ПРАВУ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

Уговор о функционисању Европске уније (даље: УФЕУ) који у чл. 102 регулише забрану злоупотребе доминантног положаја, не предвиђа да поступање доминантног учесника на тржишту које представља злоупотребу доминантног положаја може бити изузето од забране. Међутим, у изворима права које је донела Европска комисија и у судској пракси Суда правде Европске уније прихваћено је да доминантни учесник на тржишту може, у поступку који је покренут против њега, да износи одбрану и доказује да за његово понашање постоји оправдање.

Европска комисија је донела *Расправну књигу Генералног директората за конкуренцију о примени члана 82 Уговора на ексклузионе злоупотребе* (даље: Расправна књига) и *Смернице о приоритетима у спровођењу Комисије у примени члана 82 Уговора о ЕЗ на поступке доминантних учесника на тржишту који представљају ексклузиону злоупотребу доминантног положаја* (даље: Смернице). Оба извора у кратким цртама и на изричит начин предвиђају могућност да доминантни учесник на тржишту изнесе одбрану.

У судској пракси је постепено развијан институт објективног оправдања (енгл. *objective justification*) на основу кога је доминантним учесницима на тржишту омогућено да износе своју одбрану и да доказују да је њихово поступање објективно оправдано. У новијој судској пракси је изричито потврђено право доминантног учесника на тржишту да доказује да за његово поступање, које *prima facie* представља злоупотребу према чл. 102 УФЕУ, постоји оправдање.

Према Смерницама доминантни учесник на тржишту може да брани оправданост свог поступања тако што ће доказати да је његово понашање објективно нужно (енгл. *objective necessity*) или да његово поступање за последицу има значајне позитивне ефекте који превладавају над негативним, противконкурентским ефектима за потрошаче. У Расправној књизи је предвиђено да доминантни учесник на тржишту, поред позивања на објективну нужност и економске користи, може да се брани и тиме да је његово поступање објективно оправдано јер је предузео мере одбране ради заштите својих

комерцијалних интереса. Посебан аспект ове одбране јесте одбрана „усклађивања понуде са понудама конкурената“ (енгл. *meeting competition defence*).

Анализом праксе Европске комисије и судске праксе Суда правде и Општег суда утврђено је да је изузетно тешко за доминантног учесника на тржишту да докаже да је његово поступање било оправдано. Поставља се питање да ли су аргументи које износе доминантни учесници на тржишту слаби и неодрживи, да ли је праг доказивања за доминантног учесника на тржишту постављен превисоко или је концепт одбране доминантног учесника више теоријска него практична могућност.

КАТЕДРА ЗА
РАДНО И СОЦИЈАЛНО ПРАВО

331:340.134]:004.7

Др Сенад Р. Јашаревић, редовни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
S.Jasarevic@pf.uns.ac.rs

Дарко М. Божичић, асистент
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
D.Bozicic@pf.uns.ac.rs

УТИЦАЈ ДИГИТАЛНЕ ЕКОНОМИЈЕ НА РАДНО ЗАКОНОДАВСТВО

У петој години истраживачког рада на пројекту „Правна традиција и нови правни изазови“, истраживачи су се у оквиру индивидуално одређене теме бавили питањем утицаја дигиталних технологија у процесу рада на радно законодавство. Резултати истраживачког рада презентовани су у форми научног рада под називом „Радно право пред изазовима дигиталне економије“ који ће бити објављен у Зборнику радова Правног факултета у Новом Саду.

У поменутом научном раду аутори се најпре баве појмом дигиталне економије, анализирајући главне узроке настанка савременог начина живота и рада у контексту четири индустријске револуције, али и еволуције самог дигиталног начина функционисања продукционих односа. Такође, упућују на различите дефиниције дигиталне економије, уз закључак да у теорији није присутна општеприхваћена дефиниција, а главни разлог за то виде у чињеници да основни елемент дигиталне економије – дигитална технологија –константно еволуира, јер се новине на пољу дигиталних технологија јављају готово свакодневно.

Полазећи баш од тога колико се дигиталне технологије брзо мењају и развијају, њихов утицај на тржиште рада манифестује се превасходно у томе да утичу, како на стварање нових радних места, тако и на гашење оних послова и радних места који су тренутно присутни. То даље значи да радници који су већ на тржишту рада и обављају одређене послове, морају да се прилагођавају постојећим технолошким променама како би задржали постојеће послове или пронашли нове. Са тим у вези аутори предлажу да концепт целоживотног учења добије своју радноправну димензију и преко потребну законску разраду, јер управо у овом концепту препознају кључну улогу у ефикасном остваривању права на рад у савременим, дигиталним условима.

Поред тога, аутори указују на опасност коју употреба дигиталних технологија у процесу рада има по основна људска права на радном месту, у првом реду по право на приватност запослених. Са тим у вези, указују на релевантну праксу Европског суда за људска права као правни оквир за недостајућу законску регулативу у домену заштите приватности на радном месту.

На крају, издвајају један нови начин рада, настао управо на развоју дигиталних технологија, као посебан изазов за радноправног законодавца. Реч је о раду који се одвија посредством дигиталних платформи. Поред указивања на кључне радноправне проблеме у погледу рада преко дигиталних платформи, аутори наводе и различите модалитете успостављања примене норми радног законодавства на овај облик рада.

КАТЕДРА ЗА ТЕОРИЈУ ДРЖАВЕ И ПРАВА, ФИЛОЗОФИЈУ ПРАВА И СОЦИОЛОГИЈУ

808.5”.../20”

Др Драгутин С. Аврамовић, ванредни професор
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
D.Avramovic@pf.uns.ac.rs

Др Илија Д. Јованов, асистент са докторатом
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
I.Jovanov@pf.uns.ac.rs

РЕТОРИКА КАО ВЕШТИНА УБЕЂИВАЊА ОД АНТИКЕ ДО ДРЖАВЕ НАЦИОНАЛНОГ НАДЗОРА

Вештина убеђивања и расправе о њеној моралној вредности имају порекло у старогрчкој традицији. Тако се Платонов Сократ залагао за остваривање „добре“ реторике која би била усклађена са филозофском тежњом за врлином (истином и правдом), док је ретор Горгија истицао да реторика служи за постизање било каквог циља. Платоново схватање је касније нарочито било предмет критике Ханса Келзена. Сматрајући да о вредносним судовима не постоје објективни критеријуми, Келзен оштро раздваја нормативност од реалности. Свака филозофија правде представља саставни део учења школе природног права, а са становишта рационалног сазнања, није могуће открити норме апсолутно праведног понашања. За Келзена, правда је само компромис поводом задовољења различитих интереса.

Ипак, истраживачи сматрају да не треба одбацивати правду само зато што не омогућава апсолутну спознају о вредностима које треба да заштити. Понекад је потребно и/или довољно да се људи ослоне макар на уверавање. Из тог угла посматрано, показује се да реторика за свакодневну употребу може да буде чак и кориснија од филозофије, а нарочито у савременој држави националног надзора. Њен појам су уобличили, између осталих, Џек Балкин (*Jack Balkin*) и Хенри Жиро (*Henry Giroux*). Жиро чак одлази и корак даље уводећи појам „култура надзора“, која прети не само да постане нормална, већ и пожељна за кориснике дигиталних технологија. Повезаност између вештине говорништва и режима надзора огледа се у коришћењу посебних облика реторике како би се ублажио значај окружења масовног надзора, претварајући га у „ријалити“ забаву. Тако култура надзора постаје средство за самопромоцију, потпомогнута реториком од стране машинерије која живи од потрошње. Колико су режими надзора данас заштићени указује

и пример говора некадашњег председника САД-а Барака Обаме, поводом објава Едварда Сноудена. Ради се о бриљантној реторици која поклања изузетну пажњу односу беседа – публика и истиче висок степен владања вештином помирења онога што публика жели да чује и циљева чије испуњење говорник жели да представи.

Истраживачи закључују да је реторика од самих почетака имала веома важну друштвену улогу убеђивања и вредносну неутралност, што је задржала и данас. Очигледна слабост филозофије, још у античкој грчкој, огледала се у немогућности прагматичнијег приступа стварним проблемима, због чега истраживачи заузимају становиште да је реторика морално неутрална вештина са великом способношћу за релативизовање. Истовремено, њена успешност помало забрињава. Идеја корисности прикупљања информација и надзора, поткрепљена одговарајућом реториком, све је присутнија. То ће имати својих последица јер држава националног надзора у крајњем исходу води ка потпуном губитку слободе појединца и прихватању ауторитарних обележја.

340.113

Др Драгана М. Ћорић, доцент
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду
D.Coric@pf.uns.ac.rs

ДА ЛИ СУ НАМ ПОТРЕБНЕ ПРОМЕНЕ МЕТОДОЛОШКИХ ПРАВИЛА ЗА ПИСАЊЕ ПРОПИСА?

Правила језичког тумачења права налажу да језику треба давати оно значење које има у свакодневном говору, а не неко другачије значење које је искључиво у праву доступно. Прописи се пишу и усмеравају своје дејство према адресатима који нису и не морају бити вични читању и разумевању права, али га морају разумети довољно да би поступити по његовим захтевима. Због тога је једноставност израза и употреба речи са познатим свакодневним значењем нужна, посебно када се тако објашњавају правни појмови.

Током 2020. године, сходно свом пројектном задатку, ауторка се теоријски и практички бавила односом језика и права, односно стварањем што прецизнијег језичког израза правних норми. Прописи донети за време ванредног стања су у том смислу драгоцени, јер су дали бројне примере како треба и како не треба писати, усклађивати односно стварати пречишћене верзије прописа. Такође и рад на неколицини прописа, у процесу стварања, је допринео освешћивању многих неискоришћених могућности језика у овој области.

Због тога се наметнуло и питање да ли је потребно извршити ревизију Јединствених методолошких правила за израду прописа, у смислу постизања још веће прецизности и чак установљавања санкција за оне доносиоце прописа који не поступе по правилима наведеним у овом акту. Анализом Јединствених методолошких правила, и имајући у виду примере из самог позитивног права који већ извесно време својим двосмисленим или контрадикторним значењима збуњују и стручну и обичну јавност, долази се до закључка да се и сама садржина овог акта мора додатно прецизирази, појаснити и још боље језички обликовати.

Тежња ка што прецизнијем, језички разумљивијем изразу и значењу сваког правног текста мора бити стално присутна. Без ње, право је само фактичко, непримењујуће и беживотно.

Центар за издавачку делатност –
уредник монографских издања
Проф. др Сандра Фишер Шобот

Руководилац Пројекта
Проф. др Драган Милков

Уредник Зборника сажетака
Проф. др Слободан Орловић

Менаџер Зборника сажетака
Др Лука Батуран

Уредник рубрике
Др Ратко Радошевић

Компјутерска обрада текста
Владимир Ватић, „Графит“, Петроварадин

Корице
Иван Дерманов